

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 6.

У Сомбору 15. Јунија 1891.

Год. XXIII.

РАСПРАВА О ПИТАЊУ:

шта смета напретку народне школе и како би се стање исте у унутрашњим и спољашњим одношајима поправити могло?

Народна школа је занета од замашног значаја како у развиту друштва, тако и у судбини целог једног народа. А да би видели, шта смета управо напретку народне школе, образрећемо се пре свега на:

1. Тегобе моралног васпитања у истој.

Као што је дужност народног учитеља, да децу обштекорисним знањима и вештинама учи и тим њихове умне снаге избражава, исто тако и још много већма обвезан је сваки учитељ око тога настојавати, да ученике своје добро васпита, како би од њих временом честити, поштени људи постали.

Али благонравно васпитање у народ. школи скончано је с многим препонама и тегобама, које нам најпре познати ваља, да можемо сваки уплив њихов од деце, у колико је могуће, отклонити и од њега децу сачувати.

Кад деца у школу пођу, донесу са собом већ гдекоје зле обичаје, што их дотле присвојише и рђаве склоности, које дотле у њима мах отеше. Има деце јогунасте, лене, лажљиве, притворне, а има и такове, која су лакомислена и поводљива, пак се од других одмах на зло навести даду и брзо забораве на све оне очинске савете и опомене, што им учитељ даје. Ове су тегобе у толико јаче, у колико долазе баш од саме деце, коју треба да васпитамо.

У школи има много деце различите ђуди, различитих склоности и различитог домаћег васпитања, па се може догодити, да једно неваљало дете потајно више добре деце поквари, док учитељ то опази. При томе и сама та множина и разлика ученика задаје

учитељу сила посла, јер је веома тешко удесити начин за васпитање тако различите и многе деце, све ако су по неколико година узастопце под надзором једног и истог учитеља, а камо ли кад се учитељи сваке године мењају.

Велика је препона и тешкоћа школском васпитању, што породице не иду свуда и свагда школи на руку.

Догађа се, да се родитељи између себе пред децом инате и свађају; много пута родитељи из шале или из озбиља оговарају учитеља и његове наредбе исмејавају, гдекоји родитељи (мисле) не брину се за домаће васпитање дечије, они држе, да су дужности својој задоста учинили, ако сина и кћер у школу шаљу; други опет сувише мазе своју децу и у свему им попуштају, или — што је још горе — својом јавном раскаласношћу псовком и безбожношћу децу навалице кваре и у понор моралне пропасти уваљују, те с тим већма утамањују у њима осећање благонравности и с тога све слабије упливише на њих школско васпитање.

Но ако и јесу препоне доброг напредовања дечијег у васпитању велике и замашне, ипак народни учитељ нека их се не плаши — јер — целокупност свију врлина учитељских треба да је: „Љубав и добро расположење“. Љубав к позиву своме и љубав малиша — јесте први захтев, који школа изискује од доброг учитеља. „Није најбољи учитељ основ. школа онај, који својој деци највише знања доприноси, но онај, који своју децу најрадије има“ (Кер). Без одушевљења за позив свој малаксава сваки учитељ, а по најпре учитељ основних разреда!

Што се тиче љубави к деци — нека узме сваки учитељ за узор Христа Спаситеља, који је рекао: „Пустите децу к мени!“ Дете је створ, који се по себи лако поводи за другима. Оно се обухвата као оно бршљан, само где нађе наслона. Ако не наиђе на стуб, који се к небу диже, то се хвата и спушта слабачком шипрагу и с овим дели своју судбину. Ни један пак бршљан не обавија се око леденог стуба, тако исто ни детиња душа не ће се обавити око учитеља, који се хладно понаша. Љубав и истина то су руководитељи сваког васпитања. Ако међу учитељем и децом влада узајамна љубав, то ће се постићи све, што се жели, прећи ће се преко свију препона тако, да ће постати и оно лако, што је иначе тешко.

Љубав к деци мора бити права и истинита. Права се љубав не показује у неком смејању, још мање у великој пажњи де-

чијих погрешака. Она се оличава у постојаној, са самопрегореванјем скопчаној оданости, у стрпљењу и пријатељском понашању — и само под тим условима може учитељ добити добра успеха од својих ученика!

2. Препуњеност ученика у нашим нар. школама.

Најважнији део школине задаће је тај, да поверену јој младеж тако оспособи, како ће што самосталније да употреби сва постојећа средства за своје даље образовање. Али од свега тога имамо се слабо чему надати све докле, до год се и осим тога не изведу особена уређења за ову цель.

И збиља ту морамо имати непрестано пред очима.

Наше школе не врше ни материјалну, ни идеалну постављену јој цель. Па то не само да знају изобразени и искрени пријатељи човечанства, него се ради тога јадају већ и раденици и тежаци наши.

Ови посљедни ако и не знају подробно да кажу, шта и колико би деца њихова могла учити, то ипак толико виде, да је све оно ужасно мало, што им школа поклони за пуне четир или шест година. И то је, ето, узрок, зашто се школа још и данас омаловажава, а учитељ ретко где усрђем предусрета. Из тога разлога је данас тако мало људи, који с радошћу и живом захвалношћу сећају се свога школовања. И онда заиста није ни чудо, што ови не могу да појме: Зашто се узноси школа као најважнија установа! И зашто би требало учитеља наплатити боље од последњег надничара!

Па управо зашто школа не извршује ту своју цель?

Зато: Што је ужасна „препуњеност“ у нашим школама.

Разумни педагози и лекари одавна су се већ сложили: да један учитељ у једно исто време“ не обучава више од 40 ученика, јер само би се тако могао одржати у складу успех у настави са временом и снагом, коју деца и учитељи на то употребе.

3. Каква школа у главном може да одговара данашњој потреби нашој?

На место некадање штице, часловца и псалтира данас је народна школа обасута толиким и таким наставним предметима, да је некадањи стари учитељи и ђаци не би ни распознали као школу народну, основну, нормалну.

Стара метода по школама, ма да је утрошила много труда,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

и много времена, она ipak не беше у стању, да покаже резултат, који би могао да оправда толику муку и напрезање.

Али одмах, чим се у новије доба наставна начела почеше доводити у склад са законима природног развитка детињег духа, тога часа малаксаваху тешкоће из старе. А посљедица тога је, да се данас за оно исто време постиже у школи много више успеха, па и са мање муке и труда, него што то некад беше.

Али све је то природна, неизбежна посљедица данашњег доба. Јер школа са својим некадашњим уређењем и устројством била би данас савршено ништава.

Као што се зна, данас се по школама учи: религија, матерњи језик, рачун, земљопис, историја, итд. Знање свега тогадишња је данас неопходно нужно. Али се ови предмети ипак не смеју учити као наука, као неке засебне дисциплине са неком оделитом, посебном сврхом. Деоба ученика на основној школи није врело за изучавање наука, као такових. Зато се ту сви горњи предмети и предају по начелима са свим друге методе, него што се иште за систематичко изучавање наука и свака наука за себе имаде своје оделите кутове. Свака имаде своју засебну сврху, која не мора да стоји у узрочној свези једна с другом. Али наставни предмети у основној школи сви у скупа имају само једну заједничку, нераздељиву циљ да постигну. И они само у такој свези имају важности и вредности.

Тек са овог гледишта ваља нам посматрати данашњу школу и — покушаћу, да са те тачке бацим поглед на саму народну школу.

Циљ основ. школе у првој линији треба да је: „опште формална“ обим те цели тако је простран, да му се границе одредити не могу.

Школа мора свима својим средствима да положи основу општег образовања у омладини, т. ј. сврха њеног рада је „општа формална“ према томе: религија, језик, рачун и све остало несуду у школи за то, да ученици тек уче, или изуче на памет те предмете.

Сви данашњи школски предмети унети су у основну (школу) наставу пре свега зато, што је утврђена истина, да се они у одређеном и одабраном обиму могу као средство употребити зарад наведене опште цели.

Зато дакле: читати, писати, рачунати, и т. д. то и све остало остаје мртво знање, које не вреди ништа, ако не утиче на

млађани дух „хармониски“ тако, да се тиме одушевљава за сваку узвишену истину, да се соколи узорима сваког добра, да га усхићује права лепота како у природи, тако и у човечанском животу.

Право стручно знање и вештина и главни позив сваког народног учитеља по томе и јесте тај: да, настављајући младеж, изналази и примењује такову методу, којом ће сви прописани предмети школски „образујући да утичу на њу,“ којом ће свагда у првом реду да се истиче „формална“ сврха“ сврха, наставе.

Осигурати дакле основу у духу детињем за самостално мишљење и пресуђивање; обогатити га јачи, одређеним представама у животу, о широј и ужој околини, — очеличити му вољу, да се развије у облику стална и узорита карактера — одушевити га жаром истинског родољубља, задахнути га чистом љубави према светој истинској вери, разбудити у ђачету поштовање према целом човечанству и т. д. — то је она нецењива добит, која школском наставом треба и мора да се постигне. Те користи ради и јесу одабрани данашњи предмети у народној основној школи.

Зато је оправдано мњење, које све већма овлађује: „да је позив учитеља и народ. основ. школе врло важан“. — Али баш зато се и одсудно мора искати: да се образовању нар. учитеља обрати особита пажња и брига.“ — Штетити у томе погледу материјалне жртве — значи: закидати за много времена од народа оно, што је много важније и претежније од ма каквих материјалних средстава.

Лаз. А. Љубојевић.

ГРАМАТИЧНА НАСТАВА

у IV. разреду основне школе.

Познавање и мењање заменица.

За познавање личних заменица учитељ ће употребити следећи разговор: Кажите ми, Милане, ствари, што се у школи налазе! — Сад ми кажите лица, што се у школи налазе. — Одговор учеников. — Дакле ви сте сви лица, а и ја сам лице. Ја вам сада говорим; ја сам лице, које говорим. Одмах учитељ на табли напише „ја“ и подвуче, „ја“ мора бити лице, које говори; кад не би било тога лица, не би било ни говора.

Кад два лица говоре, онда се разговарају; у разговору једно лице говори, а друго слуша. У разговору мора бити најмање два лица и. пр.:

Ја говорим, а ти, Милане, слушај. Сад под „ја“ треба написати и „ти“; то је друго лице, коме се говори. Али нас двојица можемо говорити о неком трећем лицу и. пр.: Кажите ми, Јоване, ко је тебе довео у школу? Мене је довео Милан у школу. Ко је то с тобом дошао у школу? Милан. У

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

место имена Милан могао си рећи „он“ је дошао. Учитељ напише на табли „он“. Кад дакле разговарамо, онда може бити осим првог и другог лица још и треће, о коме се говори. — Сад, децо, добро запамтите ово: прво лице је оно, које говори „ја“; друго лице је оно, коме се говори — „ти“; а треће лице је оно: о коме се говори — „он“. Ако је то лице женско, онда ћемо казати „она“.

Ко је сад овде у школи? Ми смо у школи. „Ми“ то је опет прво лице, али за нас више, дакле прво лице множине. — Кад ја свима вама говорим и заповедам, да што урадите, онда вам не ћу казати „ти“, него „ви“, и. пр. Ви сви дођите сутра у школу! То је опет друго лице, али множине, т. ј. има вас више, којима говорим. А кад бих ја вама казао што за ону другу децу, што су у првом разреду, онда бих рекао и пр. они уче, они се играју; „они“ то је треће лице у множини, а кад се говори о женском роду, онда се каже *оне жене*, а кад би говорили за децу онда би казали *она деца*.

Ја сам ваш учитељ, па кад хоћу да вам кажем, да ћу ићи с вама сутра у цркву, хоћу ли рећи: Учитељ ће ићи с вама сутра у цркву. Не, него: ја ћу ићи у цркву. — Ја — ваља написати на табли и подвући. Ти ћеш читати апостол! А кад би по Стеви поручио Петру, да ће се у недељу облачити у цркви, ја бих то овако урадио: Стево, кажи Петру, да ће се он у недељу облачити у цркви. Речи *ја, ти, он*—а—о — стоје у место имена лица, замењују лица, па се за то зову *личне заменице*.

Земља је наша мати, она нас храни и држи, на земљи живимо, земљу нам је Бог дао за стан овога живота, за то у место речи земља можемо метнути „она“ и „њу“

Од свију заменица у народној школи највише се пажње обраћа на личне заменице.

Кад их деца на горе наведен начин науче, онда ваља предузети мењање тих заменица. Ово најлакше бива, кад се пред децом на табли назначе надежи са бројевима и покрај сваког броја напише дотични падеж најпре од првог лица у јединици, па онда у множини, за тим од другог лица тако исто и на послетку за треће лице у сваком роду. Кад се сви падежи од првог лица напишу, онда се предузима један предмет за читање, у коме има много личних заменица у различитим облицима. — Свака реченица у томе предмету разчлањава се и свака реч означава се каква је и где јо и где се налази, а код дотичне заменице има се застати и задати питање дотичног падежа, на које ће ученик одговорити и одговор тај сравниће са оним, што је на табли написано, па ће се тако мало по мало деца са падежима личних заменица тељење упознати, него кад би им задали из граматике. Тако се исто поступа са мењањем заменица и другог и трећег лица.

Примедба. У IV. разреду на исти начин упознају се деца са при својним заменицама и показним. — Овај ученик је приљезан. — И са упитним, а мењање ових заменица нема никакве тегобе, по што се у свему слаже са мењањем придева, њих дакле није нужно мењати, него ће се мењање овом приликом разчлањавањем појединих предмета за читање опазити и мало по мало научити.

ПРВЕ МЈЕРЕ ЗА ОБРАЗОВАЊЕ ЖЕНСКИЊА У РУСИЈИ.

(Читао *И. Устрјецки* на књижевној вечери у Литејној женској гимназији на дан 25-годишњег јубилеја.)

(Превод с рускога.)

(Свршетак.)

По, на жалост, док је владао принцип, да се питомице држе на страни одијељене од друштва, благодатно утемељење није се могло протезати на многе; број питомаца ограничен је био на 60, — бајаги, да сувишни број потребује и сувишно издржавање, с тога крај те простране задаће која се је претпостављала у програму тешко би се било огледати са већијем бројем ученица. — У број тијех срећнијех, које су получиле прво образовање, могле су ступити само ћери племићке. Правила о примању суглашавала су се са правилима, која су исказана у извјештају Бецкога и то: ступале су оне које су имале 5—6 год. и при предавању дјевојчица гђи началници морали су се родитељи обвезати, да их они препоручују под надзор из своје сопствене воље и до 18. год. не ће их ни под којијем условом требати.

Цијели течај учења дијелио се је на четири узраста: I. од 6—9 год. II. од 9—12, III. од 12—15, IV. од 15—18.

Предмети су се обучавали:

У I. узрасту — закон божји, катихизис, све чести васпитања и благонравности, руски и страни језици, рачун, цртање, играње, свирка и п шав.

У II. узрасту — земљопис, историја, нешто из економије или културства.

У III. узрасту — књижевност, архитектура, хералдика и ступање у праву економију.

У IV. узрасту — понављало се је све, што се је дотле учило, а код понављања обрађана је главна пажња на правила доброга васпитања, благонравности, светскога дружења и учтивости.

Којијем начином и по којијем се је учебницима предавало у том послиједњем течају, — не знам; но ако се узме у обзир незнање самог предмета и мњење саме царице, које је она исказала на другом мјесту, — да се васпитање постизава само добријем примјерима, а не изучавањем правила, — то се може претпоставити *à priori*, да се је све ограничило само на испуњавање форме. Јер се је на васпитање обрађала већа пажња, то су и васпитачице такођер за дужност сматрале старати се више о васпитању, него о учењу, — с тога су и сви предмети школеки били посве заборављени. Међу тијем као главна пажња обрађала се је на то: да се не би дјевојке правиле важнима, да се не би страшиле, да би биле вриједне и учтиве, да би умјеле говорити стране језике, да се не би разговарале са слушкињама, да знаду изреке великијех људи. Особито се препоручивало васпитачицама буђење сваког оштроумља. Ако се ма којој питомици десило рећи оштроумност, препоручило се је надзиратељици саопштити ју цијелом разреду.

Из свега тога јавно се је показивала тежња створити пријатну дру-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

гарицу, учтиву, оштроумну, посебне приличну по спољашности. Што се тиче наука, то су се једне од њих училе за то, што је у то доба била потреба ради разговора у гостима, као: хералдика, историја, митологија, архитектура, а друге — јер су се могле прилагодити у домаћем господарству, као рачун, економија и ручни рад. При испуњавању такве цијељи и сам обим предавања одређивао се је овом цијељу, тако н. пр. из рачуна била су доста само два правила: сабирање и одузимање. И таково посматрање тако је годило укусу руског друштва, да су многе женске држале кроз 100 и више година, да је женскињу из рачуна доста знати у том размјеру.

Ако је за управу друштвеног рада основан био савијет старатеља, ипак је непосредна власт била предана началници. Она се морала старати о испуњавању устава, морала је заслужити општу љубав и бити примјером ученицама и учитељицама; од њене воље зависило је одређење особа за све дужности код куће, што се је тичало васпитања, обучавања и уздржавања, такођер промјена и отпуст овијех особа.

У помоћ јој се одређује управитељка и четири надзиратељице (по једна за сваки узраст) за надзирање чистоће и учтивости; оне су морале пазити код стола, „да ли се племенито и доликујући држе и да ли пристојно једу;“ дужне су се биле чувати од јарости и ако су морале казнити, нијесу смјеле дјечи саопштавати домаћијех препирака и огорчења.

Рад учења и непосреднога васпитања дјече одређује 12 учитељица; по четири за два млађа узраста, а по двије за два старија. У случају, да се не нађе међу женским а вјештијех учитељица, дозвољавао је устав и учитеље, који су имали долазити у одређене часове. У вријеме њихова предавања надзиратељице или учитељице, није су смјеле отићи из разреда.

Није прошла ни једна година (31. јануара 1765.) од дана, кад је отворен завод за племићке дјевојке, изађе указ, да се утемељи исти таки завод и за грађанске дјевојке. Као што је за племићке дјевојке већ устројен завод, такођер и уз академију умјетности за грађанске дјечаке, а јер, „за корист друштва не мање треба да би се и грађанског чина женски спол васпитао у добронравности, у приличном знању и у ручном раду, е тога се одређује да се при Воскресенском манастиру у нарочито одијељеној згради подигне школа за малољетне дјевојчице, које ће бити под управом началнице.“ Расположење нове школе било је исто као и утемељење прошле године. По што се претпостављало да ће се у новоосновану школу примати биједне и сироте дјевојке, то се је морало постарати да се обезбиједи и по изласку из инштитута. При ступању у инштитут плаћало се је у ту цијељ за сваку по 50 рубала; овамо су се додавали повци, који су добивени за продани рад питомица; та свота додјелила се је међу оне, које су свршавале, то им је био као мизанс. Ако се пак дјевојка није удавала, то је она могла остати у инштитуту још 3 год. и тада, кад је постала пунољетна, узела би свој новац и оставила би инштитут, имајући увијек право обраћати се за помоћ и заштиту свјегу старатеља. Тако се је матерински односио инштитут својијем питомицама. Мало је то. Пошто је царица хтјела помоћу васпитања образовати треће друштво, које је у нас недостајало, то је јасно, да су питомице инштитута морале бити слободне и нијесу се могле обраћати у робове, јер у том случају,

по изразу Бецкога, људи који, не пазе на образовање „у ништавило прелазе.“

Та слобода придржавала се је само дјевојчица, шта више, која се је удавала за мужа не слободнога, донијела би и мужу своме слободу. У закону има, да једна институтка, која се удаје за роба дозволом спахије, чини тијем и њега слободнијем, што је сенат одлуком својом потврдио. Така привилегија (П. С. З. 22004.) тијем је знаменитија, што, колико ми знамо, образовање робу дјечаку није давало слободе.

Тако је био положен темељ женском образовању у државијем заводима.

Ма да је било слабо то васпитање, ипак је оно брзо привукло мноштво њих, које су жељеле ступити у институт, то се у осталом од чести објашњује тијем, што је васпитање било бадава.

Сигурно се нијесу сувише строго држали одређенога броја (60.), јер су царицу нападали непрестанијем молбама о приману, зато, што је она дозвољавала примати и преко броја. То се даје опасити из слиједећега указа од 24. маја 1773. год.

„Ником за вољу ни под каквијем условом не ће се противно од овога времена поступати, — у властите школе и у пансионат не ће Величанство никога пропуштати.“

Но потврђујући пријашњи број за државне питоце, закон је тијем попустно онштој жељи учити се, што је дозволио примати 40 дјевојчица о својој бризи. Ради намиривања за таку услугу уносила се је главница, на коју су се камате одређивале по установљеном годишњем плаћању. Смрћу или изласком питомице главница се је или повраћала, или се је на њу узела друга, рођакиња оне, која је главницу унијела. Тако су постали приватни пансионати. Да побуди приватне особе на ту благодат у погледу помоћи васпитању, царица је дозволила, да се дјевојке, које се васпитавају о трошку некога чоџека, зову његовијем питомицама.

Претпостављање, што је изазвала била тежња, да се смјесте ћери у институт се толико рад жељнога образовања, колико да се васпита на државни рачун, оправдава се и тијем, што су сопствена васпиталишта у прво вријеме била од мале користи. Сви предмети предавани су на странијем језицима, а и они који су предавали стране језике, нијесу их ни сами знали темељно.

С тога је учење слабо напредовало. Осим тога ни у раздиоби предмета по узрастима, ни у самом учењу није било реда. Свака питомица поучавана је посебно; кад се је учитељица занимала са једном питомицом, остале су биле остављене саме себи, читале су свака своје. Вике је било превише, а учења мало.

Јесу ли се могле постићи васпитане цијели код такога положаја? Без сумње нијесу.

Код премјештања из узраста у узраст пазило се је на године, а не на знање. То се је све открило 1783. год. (19 година послѣје отворења института), када је била састављена школека комисија којој је највишом потврдом од 28. марта 1783. год. предано било преображавање школа. Комисија је предала то дјело Т. И. Јанковићу Миријевеком, који је био позван из Аустри-

WWW.UNIBS.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

је нарочито ради преустројавања школа и био је именован школскијем управитељем.

Прим. преводиоца. О Јанковићу има расправа Н. Ђ. Вукићевића : „Српске школе у XVIII. столећу“, штампана у „Првом извјештају о јавном учит. приправничком заводу српском у Сомбору.“ Сомбор 1863. — Биографија Јанковића изишла је у I. св. Летописа 1826. год.

Рад Т. И. Јанковића у Русији оцијењен је у саставу А. С. Воропова : Материјали дла историји просвјетченија в России в XVIII. ст. Теодор Иванович Јанкович. При ревизији Смолнога института открио је он све махне, које сам ја навео. Јанковић је увидио велику потребу, да се школе морају преобразити, с тога приступи сlijедећим реформама : он је завео учење по рускијем учебницима, измијенио је састав учитеља и учитељица, а за надзорнике узео је учитеље. Такођер се је енергично понашао према питомцима : многе, које су се показале неспособне ићи у онај разред, по прелушању вратио их је Јанковић у нижи разред, засебна поучавања са сваком ученицом била су прекинута и учитељ је морао на једном занимати сав разред.

Плодови рефорама показали су се наскоро. Кад је кроз годину дана царица присуствовала на испиту у Смолном институту, била је посве задовољна и са предавањем и са успјехом.

Ово је у кратко што се може рећи о почетку женског образовања у Русији. Како видите почело се је оно за то, што је влада увидила важност образовања женскиње—као члана породице и друштва. Из почетка било је дано првенство затвореном образовању, за то, јер је породица сматрана била поквареном и неспособном за васпитање дјце. Када се је правевеност у друштву појавила, када се је неповјерење породице к васпитатељској способности разагнало, није било више разлога држати се затворене системе васпитања и тежња друштва за васпитање ћери задовољена је отварањем женскијех гимназија.

Превео К. Д.

ШКОЛЕ У ЦАРИГРАДУ.

Цариград има много и од различитих народности грађана, које народности једна према другој у великој противности стоје. Па у каквом одношају оне стоје једна према другој, тако им стоје и школе. Имају школа, које једва заслужују тога имена и у њима су учитељске снаге такве, да не би могли ни у једној нашој учитељској школи оспособљење добити ; али имају и таквих школа, које се могу мерити и са нашим најнапреднијим школама.

Владајуће је племе турско, али им школе не стоје на првом месту. Готово се у свачем разликују Турци од других европских просвјетених народа, па тако и у школама. И не само од европских просвјетених народа да се разликују, него и од самих суграђана својих друге народности. Истина, они имају врло добро израђен закон за школе како основне, тако и више народне, па и за само свеучилиште имају стручњачки израђене законе, али све бадава, кад је закон само на папиру, а у ствари се врло мало од њега испуњава.

У Цариграду имају Турци и неколико стручних школа, али се ов

једна одржавају; завод „Liceum Imperial“ у ком је наставни језик француски, нити има одређене цели, нити има наставног реда. Сваке године узима други правац, те се по томе и наставно градиво удешава. Свеучилиштне простране дворане само су о годишњем свечаном отварању пуне, а од тог дана па до другог свечаног отварања готово су увек празне. На часове предавања готово нико не долази.

По школском закону настава је бесплатна, а обавезна је како за мушку тако и за женску децу; код мушких траје учење од 6—11 год. а код женских до 10. навршене године. Али и ово су само речи на папиру. Нико се не брине, ни која су за школу способна деца, ни која од ових иду у школу.

У основној школи науче деца мало писати, више читати и осим неколико кратких молитвица уознају се са неким одељцима из „корана“. Из рачуна науче површно у 4 вида рачунати, успех је врло мален. За доказ овоме служи овај пример: један званичник на царинарници доказивао је другоме, да је $8 \times 9 = 72$, онај други пак првоме, да је $8 \times 9 = 76$.

У тако званим „rusdi“ школама, које су сличне нашим грађанским школама, учи се нешто мало земљописа и историје, па и ове се школе не могу ни са нашим основним школама, по успеху, мерити.

У наст. плану за женске школе наређује се учење веронауке, турски, арапски и персијски језик, књижевност, историја, земљопис, рачун, домоводство, жен. ручни рад, цртање и свирка. Али је и ово само на папиру. Кома је познат живот у Цариграду, тај ће знати, да је турском женскињу забрањено не само дружење са мушким, него им је забрањено и свако душевно уживање. Те по томе и није чудо што њихово женскиње у наукама заостаје.

Због тога, што им је јавна настава тако занемарена, многи родитељи радије приватно васпитавају своју децу. Али са оваким васпитањем родитељи не могу више постићи, него јавном наставом. За приватне учитеље узимају опет оне, који у јавним школама раде, или ако су и други, способност је и код ових иста као и код првих. С тога се и дешава, да многи 20. годишњи младић једва што мало читати и писати научи, а најобичније свакидашње рачуне рачунају на претима или зрневљу. Али ово њима ништа не шкоди. Многи од тих младића имају богату и од улива родбину, чијом протекцијом су сигурни, да ће до каквог маеног звања dospети. Па зашто би се онда учењем мучио? — „Рад је само за сиротињу, богате рад понижава“, то је њихова изрека.

Има и изузетка. Неки државни званичници шаљу своју децу у Париз на науке, држећи, да ће тамо много кориснога научити. Али се тамо млади господичић научи само господствовању, а науком се врло мало бави. Највише присвоје нешто за практичан живот, а мало се и угладе; темељно изучавање наука мало је њих довршило. Али се зато науче разним поћним веселима и тумарању, па тако том научени дођу кући, где их већ чекају богата званија, која су за њих приправљена.

Још жалосније стање влада код женског васпитавања. Ретка је женска, да зна читати, а још ређа да зна писати. Женска деца из виших кругова уче француски језик, па и гласовир. С великом вољом почну учити и једно

друго, али немају истрајности, па тако је мало њих које науче као што треба. У оште љубав к раду и учењу и код мушких и код женских врло мало је развијена.

Ово жалосно стање школа у Турској покушавало је више државника да поправе и бољим замену. Али-паша, који је умр'о 70. године у својим списима је казао : „Жалосно је, али је истина, да се за прикупљање знања врло мало бринемо, не угледамо се на наше суседне просвећене државе. Кад не би имали Хришћани, ваљда ни државом не би могли сами управљати.“

Код других народности школе су у бољем стању. Код Чивута су школе мало напредније од турских. Код Чивута је школека дворана једна нишка соба, у којој је сав намештај само један џак сламом напуњен, на ком г. учитељ прекрштеним ногама седи. Око њега поседају и мушка и женска деца у 5—6 кругова тако исто прекрштеним ногама. У среди поред учитеља седи један повећи дечко, који пази на читање и показује кад који не зна. Док старија деца читају, дотле се њихова млађа браћа и сестре по школи вијају, или се забављају разним гимнастичким вежбањима.

И г. учитељ ради по некад. Он побира најелабију децу и ову он сам учи. Има да је код Чивута овако нередовно стање по школама, ипак је ретко наћи Чивутина, који не би знао читати и писати.

Са Чивутима готово на једном степену образованости стоје Јермени, којих је после Турака и Грка највише како у земљи, тако и у престоници. Годишње хиљадама долазе у јерменске школе у Цариград и после вишегодишњег бављења науче читати и писати.

Јермени, који стално живе у Цариграду, имају ту својих школа. Али ако хоће децу своју на више науке да даду, то их онда шаљу у т. зв. „Roberts Collegi“. — Овај завод се налази у Бебеку маленом сеоцету на Босфору, кога је 1863. неки Американац Kristóf Roberts основао. Знање оних младића, који овде науке сврше свакога ће изненадити, кад помисли, да је и овај завод у турској царевини, где школе онако траљаво стоје као што мало пре споменусмо. Ученици уче овде осим матерњег језика још и турски, француски и енглески језик. И у реалним знањима показују доста способности.

Јерменски и бугарски синови, који су у турској државној служби, готово су сви у овом заводу науке свршавали.

Наставни план овога завода сличан је плану виших школа у Угарској, с том разликом, што велику важност полажу на учење модерних језика и поред душевног васпитања много се брину о телесном васпитању и јачању тела. Због тога ће живахност и веселост ових младића свакога изненадити, јер у овом заводу и Турци оживе и постану окретнији. — Завод овај сваке године посећују (ученици) питомци немачко-швајцарског друштва из Цера.

Завод бебешки има не само мушких него и женских ученика. И то у нижим разредима су заједно и мушки и женске, а у вишим разредима одељено. Наставни језик је немачки. Трошак на издржавање ове школе сноси немачко-швајцарско друштво, које друштво и од немачке владе на ту цел припомоћи добија.

И католичка пропаганда има у Цариграду много школа. Највише има манастирских школа, којих је сваке године све више, па и онет су зато пре-

пуне ученика. Држи се, да је то отуда, што је похађање ових школа бес-

На послетку се спомињу грчке школе. У овима се види знатно напредовање. Грци не само у Грчкој него где год живе, много се брину о својим школама. Ни један богат Грк не умре а да не остави фонд или своту на потпомагање каквог завода. Тако је постало и свеучилиште у Атини, куда одлазе многи грчки младићи на науке. Грци имају академију, политехнику, читав ред гимназија, виших женских завода, које женске сврше један од виших завода, постају учитељице.

У Цариграду се налази са свим потребним училима снабдевена трговачка академија, а у грчком крају има једна народна школа, која је врло добро уређена. Енглези и Швајцарци се најповољније изражавају о овој школи. Физикални кабинет, хемијски лабораторијум, звездарски тороњ и друго, што се овде налази, све је удешено као у најнапреднијим заводима. Завод овај похађају 600 ученика.

Грци се много брину и о женском васпитању. У Цариграду имају 2 женска завода. Највећу пажњу полажу на изучавање матерњег језика. И да би у овоме што успешније напредовале, питомице изучавају све старе грчке писце и у томе показују такав успех, који ће свакога изненадити.

Годишњи испити одржавају се великом свечаношћу и на овима не долазе само Грци, него и Турци из отменијих породица. И баш ово интересовање од стране Турака о напретку грчких школа показује у новије доба и у турским школама више рада, те ће полако и њихове школе у Цариграду изостати из последњег реда.

С мађ.

СРПСКО ПРАВОСЛАВНО ПЈЕНИЈЕ ОКТОИХ.

Код свију образованих народа гаји се у што већој мери религија као најлепша, најбоља и најистинитија наука наших славјанских праотаца. Религиозно чуство побуђује се и одржава лепим и складним појањем.

До данас се још није нашао стручњак који би наше црквено појање тако удесно да се што лакше, боље и тачније исто учити може. Не само да се нама Србима чини, него и остали нам народи признају да је наше православно како богослужење тако и црквено појање једно од најлепших особито кад се још тачно и правилно обавља.

Тек пре кратког времена осетише два ваљана Србина, који су савесни свога позива, тај недостатак те се латише тог огромног посла и примише драговољно тај терет на своја плећа, не осврћући се да ће бити одзива или не, те се латише да ту лепу науку у нашем народу распростру.

Ти ваљани и честити Срби су: вредни и неуморни раденици на трновитом путу ширења просвете г. г. Гаврило Бољарић гимн. вјероучитељ и Никола Тајшановић нар. учитељ у Сарајеву.

Веселим срцем и оберучке прихваћамо ову корисну књигу и препоручујемо је свима прав. шк. као и сваком Србину, коме је вера мила, тврдо се уздајући да ће наша препорука у њиховом срп. срцу одзива наћи,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

јер доиета и није ништа у животу тако важно као вера и поштење.

Сада је већ изашла и II. књига и састојаће се из 10 св.; — 8 св — 8 гласова, а остале 2 св. садржаће свакидашње појање на Полуноћници, Јутрењу и Литургији као и празнична Величанија.

На жалост—мораде се и ова књига штампати у Лајцици, јер наши Срби штампари не нађоше за вредно да што за општу ствар жртвују, те да цену снизе. — Цена од комада биће: 70 нов.

Ко напред пошаље новац за свих 10 св. добија поштом наплаћено. Скупљачи предплате добијају 11. св. на дар.

Још се може добити на продају све од I. св.

Др. Блажек.

НОВЕ КЊИГЕ

на приказ уредништву Школ. Листа прислате.

„Летопис Матице Српске“ уређује А. Хаџић. Књига 165. Године 1891. Свеска прва. У Новом Саду, штампарија др. Свет. Милетића 1891. Цена 70 нов.

— „Књиге за народ. Свеска 28. Српски књижевници I. део, за народ написао Мита Калић. Цена 10 нов.

— Исте књиге II. део. — Цена 10 нов. Обе су књижице штампане пакладом српске. књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Н. Саду, прва 1890. а друга 1891. године.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Испити за оспособљење у учитељској школи Сомборској. Писмени испити за оспособљење држани су у учитељској школи у Сомбору 5. 6. и 7. Јунија. Угмени испит за учитељско оспособљење у истој школи држаће се 19. 20. 21. и 22. Јунија. За председника испитне комисије наменован је благородни господин Стеван В. Поповић енарх. школски рефент, а за свештеничког члана исте комисије наменован је најпречастији г. Љубомир Купусаревић протопресвитер. Испите ове полажу 24 кандидата и 23 кандидаткиње.

Испити у народним школама Сомборским држаће се од 23—27. Јунија; испити у вишој девојачкој школи Сомборској држаће се 27. и 28. Јунија На Петров дан 29. Јунија држаће се свечано Благодареније а следећега дана у учитељској школи Сомборској читаће се разреднице, проглашење учитељске способности, а по том ће се раздавати сведочанства и тиме ће се школска 1890/1. година завршити.

Србска вероисповедна школа у Загребу. Православна србска црквена општина у Загребу у седници својој од 12. Маја ове године закључак је до-

плате, да се успостави србска вероисповедна школа у Загребу са једним учитељем, којему је одређена плата од 700 фор. и стан у нарави. Школа ће се отворити 1. октобра о. г. у великом здању православне црквене општине.

— *Заменик гл. школског референта* Никола Ћ. Вукићевић одпутовао је ради званичног прегледања школа 5. Јунија.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— У Срб. *Неузини* тражи се учитељ и учитељица.

Плата је учитељева 400 ф., 4 ланца ораће земље, башта, два хвата дрва и зимни огрев и стан у нарави. — Плата је учитељице 300 форинти стан с баштом, два хвата дрва и зимни огрев. Молбенице до 29. Јунија имају се православној црквеној општини у Неузини поднети.

— У *Хрњакову* тражи се учитељ. Плата је: 100 фор. у готовом новцу, 35 ф. 50 нв. у име релутума, 12 ф. за кађење школе, 5 ф. у име путног трошка на конференцију, 4 ланца земље, 50 кибли жита. Од погребца 20 нв. а врло леп стан, са врло лепом баштом. Сваки онај, који жели ово место получити, нека се обрати са нужним сведочбама а да зна и романски нешто говорити, најдаље до 29. Јуна 1891. овом шк. одбору. Молбенице се имају управити на местни школски одбор у Хрњаково. (*Temes Aranyág*).

— Тражи се учитељ у *Бугојном* у Босни. Плата је 500 фор., од чега се одбија за путни трошак 20 ф. Остало добија учитељ уредно у месечним оброцима; уз то ужива стан и огрев. Молбенице до 20. Јулија имају се поднети правосл. црквеној општини у Бугојно у Босни. Учитељу у дужност спада покрај осталих прописаних предмета децу школеку и црквеном појању брижљиво обучавати и у цркви на сваком богослужењу појати.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

На славном „збору учитељском“ дијецезе Будимске, који је дана 25. и 26. априла о. г. у Мухачу под претседништвом високогородног г. Стевана В. Поповића епарх. шк. референта одржан, подарени су ми следећи „добровољни прилози“, које је благоразумни г. Ђока Јанковић учитељ Мухачки и перовођа „збора“ — у корист моју — сакупити и потпуно ми доставити изволео.

По 2 фор. високогродна г. г.: Стеван В. Поповић епарх. шк. референт и председник збора, Јосиф Јагић, одветник Мухачки и срп. народни посланик саборски; по 1 фор.: преч. г. Стеван Ми-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

халцић, парох Кшћалубски и посланик цркв. народног Сабора, благоразумни г. Петар Берић учитељ Сентадурејски, један Србину; по 50 новч. благораз. г. г. учитељи: Ђока Јанковић Мухачки, Мита Грујић Шиклошки, Алекса Михалцић Пештански, Лазар Плавшић Камфалски, Светислав Зундановић Жумберачки; по 40 н.: Преч. г. Душан Андрић парох Жумберачки, благораз. г. г. учитељи: Драгутин Јанковић Српско-Ковински, Дамјан Верчевић Херцег-Суљошки; по 46 нов.: Милош Десанчић Мајшки; по 34 нов.: г. Влада Стојановић, економ из Митровице; по 30 н. благораз. г. г. учитељи: А. Велимировић Ловрански, Сава Велић Калазки, Петар Милетић Срп. Аљмашки, Ђура Крагујевић Дуна-Сечујски; по 25 н.: Бранко Шарабак Волмански, Бранко Влашкалић Грабовачки; по 20 н.: Доброљуб Катић Литобски, Димитрије Плавшић В. Будмирски, Петар Недић Борјадски, Димитрије Радојчић Липовски, Јован Петковић Виљански, Тимотије Добрин Батосечки, Ђорђе Петровић Сачки, Душан Радојчић Дарђански, Петар Срећковић Д. Нански; по 10 н.: Васо Милиновић Илочки; — свега 15 фор. а. вр., на којем племенитом дару свој велеуваженој г. г. прилагачима, као и поменутом г. скупљачу, овим своју „најтоплију захвалу“ изјављујем.

Александар Јанковић,
оболели учитељ бајски у миру.

ОПОМЕНА.

👉 Још се један пут позивају дужници од прошлих година, који су опомене већ у два пут добили, да нам најдаље за 14 дана дуг исплате, како би се трошкови око издржавања Школског Листа подмирити могли. По истеченију овога рока принуђени ћемо бити небрежљиве дужнике јавно у Школ. Листу позвати, да плате. 👉

Администрација Школ. Листа.

👉 До свршетка листа овог још писмо добили оцену дела за награду од умољеног на то учитељског збора.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА у Сомбору.